

İSTANBUL'DA KURULAN ANONİM ŞİRKETLER (1887-1918)

COŞKUN ÇAKIR- YAKUP AKKUŞ

Osmanlı Devleti'nde anonim şirketlerin kuruluşu geç sayılabilecek bir tarihte başlamıştır. Tanzimat'tan önce inan ve mudarebe şirketleri Osmanlı ticaret sisteminin birer parçasıydı. Tanzimat'tan sonra

ise adi şirketler kurulmaya başladı. Avrupa'da ticari sistemi içinde anonim şirketler 1800'lere gelmeden oldukça yaygın olarak yer alıyorlardı. Osmanlı'da ise ilk anonim şirket olan Şirket-i Hayriye 1850 yılında kurulmuştur. Bu zemini 1850 tarihinde yayınlanan *Ticaret Kanunu* hazırlamıştı. 1882 ve 1887 yıllarında anonim şirketlerle ilgili yasal düzenlemeler yapıldı. Buna rağmen 1908'den önce kurulan anonim şirket sayısı iki elin parmaklarını geçememiş, 9 olarak gerçekleşmiştir. Bu tarihten sonra sayıları hızla artan bu şirketlerin

sayısı 1918 yılına gelindiğinde 130'a ulaşmıştır.

Aşağıdaki listede 65 adet anonim şirket yer almaktadır. Bu şirketlerin önemli bir kısmı yabancıların kontrolü altındaydı. Başka bir ifadeyle söylemek gerekirse merkezleri Avrupa şehirlerinde olup İstanbul'dakiler birer şubeydiler. Bunların faaliyet alanları arasında bankacılık, sigortacılık, ulaştırma, madencilik gibi sektörler önemli bir yer tutuyordu. Ayrıca farklı faaliyet alanları olan çok sayıda sanayi ve ticaret şirketleri vardı.

Tablo Ek 2- İstanbul'da kurulan bazı anonim şirketler (1887-1918)

Anonim Şirketin Adı	Kuruluş Yılı	Kuruluş Amacı ve Faaliyet Alanı
Dersaadet Buz Osmanlı A.Ş.	23.08.1887	Bilad-ı Selase ile Biga kazasında buz imal edip satmak.
Şirket-i Hayriye A.Ş.	1888	Köprüden Boğaziçi'nin her iki sahili boyunca kavaklara kadar Sarayburnu ile Harem İskeleyi arasında vapur işletmek.
Osmanlı Sigorta Şirket-i Umumiyesi	31.05.1892	Her nevi sigorta işlemlerini yapmak, özellikle yangından, kara ve deniz taşımacılığında doğacak hasarları karşılamak ve hayat sigortası akdi yapmak.
İstanbul Menba Suları Şirket-i Osmaniyesi	25.09.1896	Dersaadet ve civarında bulunan meşhur memba sularından, İstanbul'a su nakletmek ve satmak.
Türkiye Millî Bankası	13.09.1909	Ticaret ve sanayinin gelişmesi, madenlerin işletilmesi vs. çalışmalar, menkul ve gayrimenkul teminat karşılığında borç vermek vb. mali kredi işlemleri.
Haliç Vapurları Şirketi	02.11.1909	Haliç'te vapur işletmek.
İtibarı Mali-i Osmanî A.Ş.	16.05.1910	Mali, ticari, sınıai, madenî, menkul ve gayrimenkul mallarla ilgili genel işlemler; imar işleri, çeşitli banka ve itibar işleri.
Tenmiye-i Sermaye Osmanlı A.Ş.	20.06.1910	Her nevi ticari işlemleri yürütmek, imar işlerine dair imtiyaz almak.
Hamızı Karbon İmalına Mahsus Osmanlı A.Ş.	28.07.1910	Hamızı Karbon Fabrikası tesis etmek ve işletmek, ileride gazlı maddeler ve maden suları imal ederek bunların satışını yapmak.
Türkiye Ticaret ve Sanayi Bankası	27.08.1910	Mali işlemler, finansman, ticaret, ziraat ve madencilik sahalarında faaliyet göstermek.
Paşabahçe Kiremit ve Tuğla Fabrikası Osmanlı A.Ş.	25.09.1910	Kiremit, tuğla ve benzeri imalatı alıp satmak, fabrika işletmek.
Ticaret Osmanlı A.Ş. Umumiyesi	12.01.1911	Her türlü ticari ve sınıai işlemleri gerçekleştirmek. Tıbbi malzemelerin üretilmesi için fabrika kurmak veya satın almak ya da ortaklık yapmak.
Meadin Osmanlı A.Ş.	01.03.1911	Maden, su kaynağı ve taşocağı ruhsat ve imtiyazlarını alıp işletmek, devretmek, cevher ve madenî eşya alım-satımı, bunlarla ilgili sınıai ve ticari faaliyetler yapmak.
Hilal Osmanlı Anonim Vapur Şirketi	26.03.1911	Gerek Osmanlı topraklarında bulunan limanlar, gerekse yabancı ülkelerin limanları arasında vapur işletmek ve deniz nakliyatçılığı alanında faaliyet göstermek.
Taşocakları Osmanlı A.Ş. Umumiyesi	13.05.1911	Malta taşı ocaklarını işletmek ve bununla ilgili ticaret ve sanayi ile meşgul olmak.

Osmanlı İp ve Keten Eşya Şirketi	12.06.1911	İp, sicim, halat çeşitleri ile kanaviçe, dikiş ve keten bezleri ve ketenden mamul eşya imaline ait bir fabrika kurmak ve idare etmek.
İstanbul Bankası	05.07.1911	Her türlü sarrafiye, ticaret ve nafia işlemlerini yürütmek
İnşaat A.Ş. Osmaniyesi	01.12.1911	Her türlü inşaat ve kazaları yapmak, sanayi, ticari ve mali işlemleri icra etmek.
Osmanlı A.Ş. Müteşebbisesi	19.12.1911	Gayrimenkul alım satımına aracılık etmek, rehin ve teminat karşılığında borç vermek, her nevi imar, sanayi ve ziraat işlerinde faaliyet göstermek.
Osmanlı İttihat Seracılık A.Ş.	28.12.1911	Seracılık malzemeleri üretmek, ithalini gerçekleştirip satmak.
Beyoğlu Tuhafiye Mağazaları A.Ş.	21.03.1912	Her nevi moda ve elbise ile ilgili ticari işlemlerle uğraşmak.
Balcı Kardeşler Anonim Ticaret Şirketi Osmaniyesi	31.03.1912	Her nevi ticari işlemler yanında fabrika ve imalathane açmak, müteahhitlik yapmak vs.
Çimentodan Tuğla ve Bircümle Levazım-1 İnşaiyye İmaline Mahsus İstera Osmanlı A.Ş.	01.06.1912	İnşaat malzemeleri imal etmek ve bununla ilgili ticari işlemleri yapmak.
Koru ve Yalova Hamamları Osmanlı A.Ş.	25.07.1912	Arsa işletmek, oteller, gazinolar, kulüpler, tiyatrolar, ılıca, deniz hamamları, haneler, mağazalar kurmak, kiralama, elektrikli tramvay inşa etmek, tramvay inşasına kadar otobüs ve otomobil işletmek.
Umur-1 Ticariye Sanaiyye ve Maliye Osmanlı A.Ş.	31.08.1913	Borç verme, ticaret senedi çıkarma, iskonto, genel esham, ticaret malı alım satımı, imar işleri ve maden imtiyazı çıkartma, üçüncü şahıslardan imtiyaz satın almak. Demiryolu ve tramvay nakliyatı işletmek, sanayi kuruluşları açmak.
Mütekaidin-i Askeriye Ticaret A.Ş.	18.09.1913	Ticaret, sanayi, imarla ilgili her nevi faaliyeti yürütmek, ücretli okul kurmak ve eğitim hizmeti vermek.
Mebde-i Servet Anonim Osmanlı Ticaret Şirketi	29.10.1913	Ticari kuruluşlar ile müşteriler arasında aracılık yaparak veresiye işlemlerine devam etme, erzak ve buna ait ticari eşya, mensucat ürünleri alım satımı yapmak.
Manifatura Ticareti Osmanlı A.Ş.	29.12.1913	Her türlü ticari faaliyeti bağımsız olarak sürdürmek, aynı işi yapan diğer ticaret hanelerle ortaklık etmek, mensucat imali için tesisler kurmak.
Tetkikat-1 Madeniye ve Sınaiyye Osmanlı A.Ş.	04.03.1914	Ticaret, sanayi, maliye, ziraat, bahriye, nafia ve belediyeye ait iş kollarında faaliyet göstermek ve bunları yürütecek şirketler kurmak.
Dersaadet Peynirci Osmanlı A.Ş.	28.03.1914	Şirketin hissedarları peynirci esnafından ibaret olarak, peynir vb. ticaretini yapmak.
İstanbul Emlak Şirket-i Osmaniyesi	14.05.1914	Bina inşası, kiralama ve satış işlemleri vs., İstanbul sınırları içinde kendi adına gayrimenkul satın almak, kiralama, satış ve inşaat işleriyle ilgilenmek vs.
Büyükkada Levazım-1 İnşaiyye Anonim Osmanlı Şirketi	07.03.1915	Yalnızca inşaat malzemeleri ticareti ile meşgul olmak, ileride ihtiyaç hâlinde yakacak, hububat, gıda maddesi ve meşrubat ticareti yapmak.
İntibah-1 Ticaret Osmanlı A.Ş.	13.04.1915	Her nevi ticari işlem yapmak. (Bu şirket özellikle manufakturacılık sahasında çalışmaktadır.)
Anadolu Millî Mahsulat Osmanlı A.Ş.	28.09.1915	Hububat, tiftik, koyun, yün yapağı, deri ve afyon gibi iç üretimi alıp satmak ve bu maddeler üzerinden komisyonculuk yapmak.
Osmanlı İtibarı Millî Bankası	01.01.1916	Bütün banka işlemleri ile uğraşmak.
Nakliyat-1 Umumiye Osmanlı A.Ş.	05.02.1916	Buharla hareket eden otobüs, kamyon, omnibüs, otomobil işletmek ve demiryolları, vapur, römorkör gibi nakliye vasıtalarıyla ev eşyası ve ticaret malları nakletmek.
Mustafa Şamlı Mahdumu Müessesatı Ticaret A.Ş. Osmaniyesi	19.05.1916	Her nevi ticari faaliyetleri yürütmek fabrika ve imalathaneler açmak, ithalat ve ihracat komisyonculuğu yapmak, komandine sıfatı ile başka şirketlerle sözleşmeler imzalamak.
Osmanlı Anonim Lastik Şirketi	23.05.1916	Yabancı ülkelerden lastik ve kauçuk mamulleri getirip satmak, ticaret mallarını üretmek, fabrika inşa edip idare etmek ve iç-dış komisyonculuk işlemleri yapmak.

Dersaadet Ticaret ve Ziraat Sanayi Şirket-i Osmaniyesi	13.08.1916	Yol inşası yapmak, orman yetiştirmek, sulama yapmak, bataklıkların kurutulmasını sağlamak, kiralama yoluyla çiftlik işletmek, fabrikalar kurmak ve idare etmek, dış ticaret yapmak.
Millî İthalat Kantariye A.Ş.	06.09.1916	Gerek içerden gerekse dışardan kantariye ve bakkaliye eşyası getirip satmak ve bu maddeler üzerine komisyon işlemleri yapmak.
Vesait-i Nakliye Osmanlı A.Ş.	17.09.1916	Buharlı ve yelkenli gemiler inşa ederek deniz, göl, nehir ve kanallarda işletmek, her türlü deniz ve kara taşımacılığını yapmak, kömür ticaretiyle meşgul olmak.
Mehmet ve Ahmet Abut Müessesatı Millî Ticaret A.Ş. Osmanisi	09.11.1916	Her nevi ticari faaliyeti yürütmek gayesiyle ticarethaneler satın almak, fabrika ve imalathaneler açmak ve bu tür şirketlerle ortaklık kurmak.
Yeni Ticaret A.Ş. Osmaniyesi	04.01.1917	Her nevi mahsulat ve sanayi ürünlerini satmak ve ticaret emtiasına mukabil avans vermek, fabrika ve imalathaneler kurmak.
Islah ve Terakki-i Ziraat Şirketi Osmaniyesi	03.02.1917	Ziraat aletleri satmak ve kullanımını göstermek, fabrikalar kurmak, tohumların ve hayvanların ıslahına çalışmak vs.

1- Mahmutpaşa Yokuşu (Yıldız Albümleri)

Ticaret ve İtibar-i Umumi Bankası	01.03.1917	Her nevi banka, ticari ve sınıai işlemleri ile uğraşmak üzere menkul ve gayrimenkul değerler mukabilinde borç sağlama işlemlerini gerçekleştirmek.
Teşebbüsat-ı Madeniye ve Sınaiyye Osmanlı A.Ş.	09.06.1917	Maden ve taş ocakları işletme, maden suları araştırma, ruhsat ve imtiyaz alma, sanayi yatırımlarını işletme, maden ve cevher mamullerini alıp satma.
Millî Mensucat A.Ş.	19.06.1917	Kumaş ve mensucat imalinde kullanılan maddeleri getirmek, bunlardan iplik imal etmek, iplik satın alarak her nevi dokumacılıkla uğraşmak vs.
Teşebbüsat-ı Sınaiyye A.Ş.	26.07.1917	Pamuk, ipek, yün ticaretini yapmak ve her nevi mensucat için fabrikalar kurmak.
Kağıtçılık ve Matbaacılık A.Ş.	20.08.1917	Kâğıtçılık ve matbaacılık ile birlikte her nevi ticari ve sınıai işlemleri yürütmek.
Terakki-i Sanayi Türk A.Ş.	28.08.1917	Kuyumculuk, dökmeçilik, tomacılık sahalarında her nevi çalışmayı yapmak ve ilgili fabrikalar kurmak, gerekli aletleri ve eşyayı üretmek, ithal ederek satmak.
Yerli Çimentoları Osmanlı A.Ş.	12.09.1917	Çimento fabrikaları kurmak ve ilgili sair sanayi ve ticari alanlarda faaliyet göstermek.
Hanımlara Mahsus Eşya Pazarı Osmanlı A.Ş.	18.10.1917	Hanımlara ait her nevi eşyanın üretim ve satışını yapmak, dikiş işleri ile ilgili taahhütlerde bulunmak.
Ticaret-i Berriyye ve Bahriyye Osmanlı A.Ş.	23.10.1917	Buharlı ve yelkenli gemiler, mavna ve römorkörle yolcu ve eşya nakliyatı yapmak, bunları inşa etmek üzere fabrikalar kurmak, tramvay, otobüs, omnibus vs. ve hayvanatla nakliyat işleri yapmak, kömür ocaklarını işletmek, kömür ticareti yapmak, depolar kurmak, orman işletmek vs.
Millî İnşaat-ı Bahriye Osmanlı A.Ş.	23.10.1917	Demir ve ahşap, gemi ve bunlar için gerekli makine inşa etmek ve her nevi tamirati yapmak üzere fabrika, havuz ve kızak kurmak.
Duhan Osmanlı A.Ş.	30.10.1917	Tütünle ilgili ziraat, ticaret ve ihracat yapmak, yeni şirketler kurmak, iştiraklere katılmak.
Karamürsel Mensucat ve Ticaret A.Ş.	12.11.1917	Her nevi mensucat vesair sanayi mamulleri üretimi için fabrikalar kurmak ve ticari faaliyetlerde bulunmak.
Yerli Mensucat Osmanlı A.Ş.	22.12.1917	Aba, şayak ve emsali yün ve pamuk mensucat imal ve satışı yapmak vs.
Orman İşletme Şirketi	23.12.1917	Osmanlı topraklarındaki orman iltizamları ve ağaç sanayiyle ilgili her türlü faaliyeti yürütmek, iltizamını aldığı ormanları işletmek vs.
Türkiye Millî Sigorta Şirketi	30.12.1917	Hayat, yangın ve nakliyat üzerine faaliyetler, diğer sigorta işlemlerini yapmak vs.
Millî Orman ve İnşaat Osmanlı A.Ş.	02.01.1918	Orman iltizamı almak, fabrika kurmak, kereste ve kâğıt imaliyle orman ürünlerinden elde edilen malzemeyi alıp satmak, kömür ticareti yapmak, inşaat malzemesi alım satımıyla ilgili alanlarda faaliyetler, nakliyat yatırımı yapmak.
İncir Çiftliği İmarat ve İnşaat Osmanlı A.Ş.	14.01.1918	Evler, mağaza, depo vesair binaların inşasıyla şirket hesabına işletmek, başkalarına satmak, kiralamak, saha içerisinde yol, şose, sokakları inşa etmek.
Sanayi-i Madeniye ve Makine İnşaatı A.Ş.	18.01.1918	Maden sanayi, gemi tamiri ve muhtelif makine inşaatı sahalarında faaliyetler göstermek.
Altın Yıldız Osmanlı A.Ş.	22.01.1918	Yün, tiftik, pamuk, ipek ve bunlarla karışık dokuma ile her nevi ip, iplik ve tire imali için fabrikalar kurmak ve bunlarla ilgili ticari faaliyetleri yürütmek.
Osmanlı Millî Umum Sigorta Şirketi	15.02.1918	Her nevi sigorta işlemlerinin icrası (1892'de kurulan Osmanlı Sigorta Şirket-i Umumiyesi, 1917'de İtibar-i Millî Bankası tarafından satın alınmış ve 1918'de bu adla kurulmuştur. 1920'de İstanbul Umum Sigorta Şirketi adını almıştır).
Osmanlı Teşebbüsat-ı İktisadiye A.Ş.	24.08.1918	Çiftlik, orman vs. gayrimenkuller, maden iltizamı kiralamak; sanayi kuruluşları ve inşaat alanında, şehir ve kasabalarda şirket faaliyetlerinin gerektirdiği gayrimenkullere tasarruf etmek, imar faaliyetlerinde bulunmak.
Ekonomik Kooperatif Osmanlı A.Ş.	14.12.1918	Her nevi gıda maddesi, ev gereçleri, mal ve eşya ticareti ile meşgul olmak.

*Kaynak: Ramazan Balcı, İbrahim Sırma (haz.), *Ticaret ve Ziraat Nezareti: Memalik-i Osmaniyye'de Osmanlı Anonim Şirketleri*, İstanbul 2012, s. 49-343; Celali Yılmaz, *Osmanlı Anonim Şirketleri*, İstanbul 2011, s. 75-433.